

"חלמתי שהלכנו הביתה":

יהודים חולמים בעקבות שבעה באוקטובר

מורדי מילר

יאווש – אחת חלמה שהיא עם החטופים בעזה: "חלקם זועקים לעזרה ואני מנסה למצוא דרך להוציא אותם, אך ידיי כבולות כמו באזיקים" (לירון טורנר, 25.11.2024). אחרת חלמה שהיא הולכת עם בתה, ולפתע הבת "נופלת לבור [...] אני צועקת וקוראת לה, היא קמה ואומרת לי שאנסו אותה [...] ואז היא נעלמת" (אנט בוננו, 26.6.2024). לאחר שהתעוררה החלה להתפלל, ואף הניחה ספר תהילים מתחת לכרית בניסיון להירגע מן הפחד הלופת.

תקווה – החטופים שנחקקו בתודעה הציבורית, למשל משפחת ביבס, הרבו להופיע בחלומות על שיבה בטוחה הביתה, חלומות שהתבדו עם היקיצה. כך כתבה הזמרת שירי מימון: "חלמתי על שירי (ביבס) ומשני צידיה ילדים מתוקים וג'ינג'ים. שלושתם על הרגליים צועדים מחויכים [...] קמתי בוכה, ממש דמעות הרטיבו את הכרית. וזה הזיכרון שאני לוקחת איתי מהמשפחה הקטנה והיפה הזו". חלומות היו גם נחלת החטופים עצמם. בייחוד זכור כיצד סיפרה רז בן-עמי הקטנה לאביה על שחלמה בשבי: "חלמתי שהלכנו הביתה".

גם על ההרוגים חולמים רבים. אימהות שבניהן נהרגו במסיבת הנובה או בקרבות חלומות על שובו של הבן. אימא אחת מתארת חלום על שיחת טלפון שקיבלה מבנה המת. היא שאלה איך הוא מרגיש, האם יש לו אוכל ואם שומרים עליו. "הוא אמר שהוא רק רוצה שאני אבוא כבר, ואני רק רציתי לשמוע עוד ממנו". כשהתעוררה מהחלום היא הבינה שבנה לא שב, וחיפשה דרך להמשיך את הקשר שנוצר פתאום בחלום. בשיתוף הפומבי סיכמה את חוויית החלום כך: "הבוקר שלי מתחיל מחדש בבשורת סוף, אבל לרגע קטן קיבלתי טלפון מהבן שלי האהוב, והוא היה חי והוא

אתה יודע [...] עוד לא כולם חזרו הביתה בשלום, ויש כאלו שאף פעם לא יחזרו. והחלומות שלי – לא תמיד טובים. אז איך אפשר בכלל לחשוב היום על מחר?"

(אמילי הנד, 17.2.2025)

מעשה הפרסום*

מאז שבעה באוקטובר אנו מטולטלים וסוערים, מבקשים סימן שאולי הכול הוא רק חלום בלהות ממושך, שתכף נתעורר ונגלה שאין חדש תחת השמש. אך למרבה החרדה זו המציאות שלנו מאז. מתוך האלם הגדול מזדחלים התקווה והפחד, התסכול והאמונה אל חלומות הלילה. מה שאין הפה יודע לומר, אומר החלום. אין בית אשר אין בו חולם וחולמת, וברכבותיהם באים החלומות.

לרוב נשמרים החלומות בדליית אמות של החולמים או נמסרים בלחשישה מפה לאוזן. יש לכך סיבות רבות: התכנים מטושטשים לעיתים, וכשהם בהירים יש בהם מן האימה או מן הבנליות; יש שנלווים לחלומות רגשות בוש; בתוך כך, כתיבת החלום ופרסומו עשויים ללמד על ייחוס חשיבות לחלום, והחולמים חוששים להיתפס כהוים. ובכל זאת, כמה מאות חולמים בחרו לכתוב את חלומותיהם ולפרסמם ברבים ברשתות החברתיות; ואני – החוקר והחולם – צדתי את החלומות ברשת המחקר שלי!¹

על מה חולמים ישראלים מאז שבעה באוקטובר?

מרבית החלומות נסכים סביב מוטיב החטיפה, אם בייאוש ואם בתקווה.

1 כתיבתו של טקסט זה החלה לקראת סדנת מחקר מטעם מרכז עזריאלי ללימודי ישראל. המרכז לחינוך יהודי על שם מלטון באוניברסיטה העברית והתנועה הרפורמית. הסדנה (פברואר 2025) התקיימה במכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות בשדה בוקר, ועסקה בתגובות יהודיות לשבעה באוקטובר. תודתי נתונה למשתתפי הסדנה, ובפרט לעדי שרצר, נטע שרם, אריה ספוזניק, אבינועם רוזנק וגונתן סרנה. בסדנה הצגתי לראשונה טיוטת מאמר בשם "ערעור הקודש: שיח תיאולוגי בסיפורי חלומות שבעה באוקטובר" אשר עיקריו מוצגים במאמר זה. גרסה אקדמית ומורחבת של הדברים מוגשת בימים אלו לשיפוט אקדמי (באנגלית).

במחקר זה אני מתמקד בויאנר החלומות שלאחר שבעה באוקטובר. ראוי להזכיר חוקרים, גופים ומיזמים נוספים שעסקו בנושא זה מדיכבטים שונים: רלוונט – פרויקט איור חלומות; כאן דיגיטל – האם יש אנשים שחזו את 7 באוקטובר?; אודי בונשטיין במחקרו על דפוסי חלומות מאז שבעה באוקטובר; נורית ענבר-וייס – מוזאון החלומות.

אמר לי 'אימא, אני רק רוצה שתבואי אליי' (מיכל הלב, 13.1.2025).

מסורת החלום

החלום זכה למקום של כבוד בדברי ימי ישראל. במקרא יש חולמים וחלומות רבים: 'עקב חולם על סולם המלאכים; יוסף גם חולם וגם פותר את חלומותיהם של פרעה ושל שריו; לבן מוזהר על ידי האל בחלום הלילה; נבוכדנצר מלך בבל חולם על עתיד המלכויות ועל שלטון האל. החלומות חושפים את העתיד להתרחש, הן ליחיד והן לציבור.

החלום מוצג במקרא כאחת מדרכיו של האל לדבר עם בני האדם: "וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ נָא דְבָרַי: אִם יִהְיֶה נְבִיאֵכֶם ה' בְּמִרְאָה אֲלֵיו אֲתוֹדֵעַ, בְּחִלּוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ" (במדבר יב 1). בתלמוד מובאת דעתו של רבי זעירא כי כל הלן שבעה ימים בלא חלום נקרא רע. רש"י מסביר כי שינה בלא חלום היא סימן לכך שהאל אינו פוקד את האדם הישן. לצד רשימות של סוגי חלומות ופירוט, שכיחה בתלמוד גם הדעה שלא לכל החלומות יש משמעות: לעיתים "אין מראין לו לאדם [בחלום] אלא מהרהורי ליבו" (בבלי, ברכות נה ע"ב). בכתבים המאוחרים יותר יש כמה יצירות המבוססות על חלומות, למשל ספר **מגיד מישרים** שבו מובאים חידושי תורה שנמסרו לרבי יוסף קארו (1488-1575) בחלום. היחס אל החלום כנושא משמעות מושרש עמוק במסורת היהודית לאורך הדורות, לצד ההבנה כי יש גם חלומות שווא.

מוטיבים בחלומות שלאחר שבעה באוקטובר נטועים במסורת החלום היהודית, יוצרים פרשנות חדשה ורוקמים פרק חדש, כואב ומפואר של חלימה יהודית. בחירת החולמים להעלות על הכתב את חלומותיהם ולשתפם ברבים מעידה על החשיבות שהם מייחסים להם.

מוטיבים יהודיים מרכזיים בחלומות בעקבות

שבעה באוקטובר

ערעור הקודש. בשבעה באוקטובר התערערו חיינו. לא ייפלא אפוא שגם מושג הקדושה התערער. האל השותק, הגיבורים שנחלצו לסייע (מקצתם רחוקים מהדת) וההשתמטות הממוסדת של החברה החרדית מן הצבא, הובילו לערעור מושג הקדושה המסורתית. אריק פרץ וכתו רות בעלת הצרכים המיוחדים נרצחו במסיבת הנובה. בחלום שנחלם עליהם הם יושבים יחד בספסל האחורי בבית הכנסת "עם קוקו וכלי כיפה". בסיום התפילה ניגשו המתפללים לקבל ברכה מרב בית הכנסת, ואילו החולם ניגש נרגש לאריק לבקש ממנו ברכה. הרב תהה לפשר הדבר – "מה לי לבקש ברכה מאדם עם קוקו וכלי כיפה".

החולם הסביר שהרב לא מבין שיכל סדרי הקדושה בעולם השתנו" (אברהם רבינוביץ, 8.11.2023).

השבת. בחלומות אחדים חולצו חטופים דווקא בשבת. באחד המקרים החלום נחלם בליל שבת. החולמת התעוררה בבוקר שבת וקיוותה שיזה סימן שבמוצאי השבת אגלה ששחררו אותה [את אביגיל עידן] אימא של שבת ואת אוריה, אבא של שבת, ואת כולם" (תמר מאיר, 6.11.2023). בעבור שומרי שבת רבים הייתה השבת מאז שבעה באוקטובר לזמן של מתח מוגבר בשל הניתוק מן הטכנולוגיה ומן החדשות. כזכור, שבעה באוקטובר היה בשבת שמחת תורה. רבים שמעו רק בדיעבד על הזוועות שהתרחשו בזמן שהם רקדו עם ספרי התורה בבית הכנסת. גם כמה ממבצעי החילוץ של החטופים ושיבתם בהסכמים אירעו בשבתות.

במסורת היהודית נתפסת השבת כבעלת סגולות מיוחדות של שמירה: "כי אשמרה שבת אֶל ישמרני". מושג השבת המסורתי מבטא כמיהה לסיום הסבל האנושי: יום השבת שבו הושלמה הבריאה, הרגע של הסיום והמנוחה, קשור כעת בתודעה הקולקטיבית לציפייה לשובם של החטופים כולם, לסיימה של המלחמה ולגאולה.

השמיים. במקורות רבים מתוארים השמיים כמקום שאליו נישאות העיניים בציפייה לסימן או לסיוע אלוהי: "הַשְּׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשֶׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ" (דברים כו טו). משמעות אחרת התווספה לשמיים בבוקר שבעה באוקטובר 2023, עת נמלאו שמי ישראל באלפי רקטות שנורו מעזה. השמיים הם מקור סכנה, אך גם מרחב של סימנים אלוהיים ושל הגנה, "כיפת ברזל" גשמית ורוחנית. בחלומות הופיעו הסמלים האלה: קשת בענן – תקווה, עננים – דמויות של קדושים, גשם – בכי, שקיעות וזריחות – סימנים המבשרים רעות או טובות. השמיים נמתחים כיריעה ומהם באים תקווה או ייאוש.

באחד החלומות ניצבת החולמת לצד נשים נוספות המתכוננות אל השמיים. לפתע הן מבחינות ב"פתח לממד אחר [...] מלא אור והבהובים ונצנוצים". ההצצה אל הפתח השמימי מלווה בתחושות של התפעמות, אושר בלתי נתפס ושמחה שקשה לתאר במילים, שכן "זה משהו מעבר לתחום הרגשות". בחלום בוקעת בת קול מן הפתח ומכריזה: "זה האור הגנוז". אף על פי שהחולמת "לרוב לא משתפת חלומות" היא מפרסמת אותו בשל תחושתה שמדובר בחלום יוצא דופן, שבו היא ראתה סימן לכך "שאור גדול מגיע" (לינה מרים שליו, 16.12.2024).

החלום כנבואה והתגלות. התקווה היא שהאל או נשמות המתים יוצרים עם החולמים קשר להעברת מסר באמצעות החלום. היו מי שטענו כי חלמו לפני שבעה באוקטובר על שעתיד להתרחש, ורק בדיעבד הבינו זאת. אחרים תיארו

החטופים (איילת אור-שני, 4.11.2024). כשהתעוררה היא נזכרה במילות התפילה החוזרות: "שובי, שובי", ואותן היא קישרה למילות תהילים: "שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים". רוצה לומר: החטופים עתידים לשוב, והדבר יתגלה בחלום. לא זו אף זו – התפילה בחלום עוררה את החולמת ליזום תפילה ממשית למען החטופים במשך שבעה ימים.

לאחרונה מתוארים זעיר פה זעיר שם חלומות שנוגעים לסבלם של העזתים (למשל, אליאור סילברמן, 18.4.2025). חלומות על הסבל העזתי נוגעים ליכולת לחוש צער, אובדן וכאב של הצד השני, בד בבד עם הצדקת המלחמה. יש בכך גם כדי ללמד על ערעור מסוים של קטגוריות מובחנות דוגמת "הם" ו"אנחנו". ניכר כי החלום עצמו מאפשר לחמלה – כלפי ילדים למשל – להתעורר במקום שבו המודע הקולקטיבי אוסר על כך.

אחתום בזווית אישית: במשך מרבית התקופה שמאז שבעה באוקטובר התגוררנו בסינגפור. תחושת האשמה הכבדה על כך שאינני בישראל הולידה חלומות חוזרים, ובהם אני מגויס ללחימה פעילה בעזה או בלבנון. בחלומותיי לחמו לצדי חברים מהצבא או מהלימודים ואף בני משפחה. יש שאנחנו נהרגים, ויש שאנחנו הורגים. בבקרים הייתי מתעורר אל השקט הסינגפורי המצמית. רק קריאותיה הרמות של הקוקייה האסייתית עולות מצמרות עצי הגשם, ובהן דימיתי לשמוע תפילת שלום.

שיחות עם הנרצחים בחלום. כותבת אנונימית ששרדה את הטבח בנובה סיפרה על חלום שבו התגלתה לה חברתה שנרצחה והאשימה אותה בנטישתה. בפנייה אנונימית בקבוצת הפייסבוק "סיפורי נובה" (10.8.2024) ביקשה "עזרה קצת בנושא הזה". פנייתה מלמדת על מצוקה ממשית ועל החשש שבחלום יש ממש ושחברתה אכן מאשימה אותה במותה. בד בבד היא הביעה תקווה שלחלום יש משמעות שונה, ואולי בתגובות יהיו מי שיסייעו בהרגעתה.

הריקוד. כפל פנים יש לריקוד בהקשר של שבעה באוקטובר: בכתי הכנסת חגגו את שמחת תורה בריקודים עם ספרי התורה, ובמסיבת הנובה ברעים רקדו בטבע. הנרצחים במסיבה נתפסו על ידי מקצת החולמים כ"קדושים" משום שנרצחו "על קידוש השם", ומתוך כך גם הריקוד עצמו הפך קדוש. בחלק מהחלומות הריקוד נהפך לטקס דתי. חולמת תיארה כיצד היא וחברתה שנרצחה, שני גבאי, "רוקדות בהילולה של רבי נחמן מברסלב". כשהתעוררה היא הביעה תקווה ששני "נמצאת במקום גבוה, רוקדת עם מלאכים". בחלום אחר רוקדים ילדים חסידיים ושרים: "הם חוזרים הם חוזרים". המעגל הוא פתח המנהרה, והריקוד הוא ביצוע של חזרה: חזרה על המילים, חזרה על תנועות הריקוד וחזרתם של החטופים מבעד לפתח המעגל של המנהרה.

התפילה. תפילות רבות נערכו להצלחת החיילים ולשלומם ולהחזרת החטופים. תפילות רבות, ישנות וחדשות, הופיעו בחלומות. אחת החלומות סיפרה כי חלמה על תפילות לשיבת